

АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО И РАЗВИТИЕТО
НА БЪЛГАРСКИЯ ТУРИЗЪМ ЗА ПЕРИОДА 2014–2018 г.

ANALYSIS OF THE STATE AND THE DEVELOPMENT
OF THE BULGARIAN TOURISM IN THE PERIOD 2014–2018

Галя Кушева
Galya Kusheva

Стопанска академия „Д. А. Ценов“, – Свищов
D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov

Abstract: The aim of the paper is to review the situation and the trends in the development of tourism in Bulgaria in the period 2014–2018. It analyses the dynamics of major economic indicators that characterize the tourism industry in the country, and of the Hotel and Restaurant Industry, in particular. The final part of the paper summarizes the findings and the conclusions on the topic and proposes specific measures aimed at sustainability of the achieved results. The paper is based on statistical information published on the websites of national and international institutions and organizations, analyzed with a number of research methods like comparative analysis, factor analysis, grouping, description, etc.

Keywords: tourism, analysis, trends.

JEL: L83, M20, C80.

ВЪВЕДЕНИЕ

Туризмът е приоритетен отрасъл за българската икономика, чието нарастващо социално-икономическо значение се определя най-вече от факта, че чрез него се генерират стабилни финансови приходи и се гарантират нови инвестиции и работни места. **Основна цел** на настоящото изследване е извършване на обзорец анализ на състоянието и тенденциите в развитието на туристическия сектор в България през периода 2014–2018 г. Проследена е динамиката на основни икономически показатели, характеризиращи туристическата индустрия у нас, в частност – подсектор „Хотелиерство и ресторантьорство“. Коментирани са и данни за 2019 г., оповестени към настоящия момент. В заключителната част на разработката са представени обобщаващи изводи и заключения по темата, предложени са конкретни мерки, целящи устойчивост на постигнатите резултати. Използвана е статистическа информация, публикувана на интернет страниците на национални и международни институции и организации. Приложени са редица **изследователски методи**, като сравнителен анализ, факторен анализ, метод на групировката, дескрипция и др.

ИЗЛОЖЕНИЕ

По данни на Световния икономически форум (WEF) по конкурентоспособност на туристическия отрасъл през 2018 г. България заема 51-во място сред 140 държави, като след нея са класирани основните конкурентни туристически дестинации – Турция, Гърция, Кипър, Хърватия. От 2014 г. насам страната ни е подобрила позицията си в класацията с три места. Основните причини за това са по-високите оценки по няколко показателя, включително институционална сигурност, инфраструктура, пазар на труда, степен на внедряване на информационно-комуникационните технологии (ICT), бизнес динамика и иновации (WEF, 2019).

Данните от доклада на Световния съвет по пътувания и туризъм за 2018 г. (WTTC, 2019) показват, че туризмът в България генерира 11.7% от **брутният вътрешен продукт (БВП) на страната**¹. Безспорно доказателство за значимостта на сектора за българската икономика е сравнението на стойностите на този показател с отчетените средно за страните от Европа и света: за годината общият принос на туризма към БВП на Европа е 9.7%, а на света – 10.4%. През 2018 г. 11.0% от **общия брой заети в страната** са осигурени пряко или косвено от сектор „Туризм“², което в абсолютна стойност представлява 346 800 работни места (средните относителни стойности за Европа и света са съответно 9.7% и 10.0%). Дългосрочните прогнози на WTTC за периода 2019–2029 г. са за средногодишно нарастване на показателя с 1.44%.

Формираното **положително салдо в платежния баланс на Р България** за периода 2014–2018 г. (БНБ, Платежен баланс на България, 2018) определя страната като рецептивен (приемащ) пазар, главно за страните от ЕС. Приходите от международен туризъм у нас през 2018 г. възлизат на 3 822.4 млн. евро, което е с 6.5% повече спрямо 2017 и с 29.8% повече спрямо 2014 г. Извършените през 2018 г. от български граждани разходи за пътувания в чужбина са на обща стойност от 1 584.4 млн. евро, или с 6.0% повече спрямо 2017 и със 75.4% повече от тези през 2014 г.

Основните емитивни (изпращащи) пазари за България през 2018 г. са съседните Румъния (16.5%), Турция (12.4%) и Гърция (10.4%), следвани от Германия (8.6%), Сърбия (5.1%), Република Северна Македония (4.9%), Русия (4.2%), Украйна (3.9%), Полша (3.8%) и Обединеното кралство (3.4%). В сравнение с началната за изследването 2014 г. в този аналитичен разрез не се наблюдават съществени различия. Спад е отчетен при немските и руските туристи (съотв. 3.1% и 2.9%), а около процент нарастване – при туристите от Румъния, Гърция и Турция. Като цяло Европейският съюз (ЕС) продължава да бъде най-важният генериращ пазар за България, с относителен дял от 58.6% от общия обем туристи (НСИ, Посещения на чужденци в България по цел на пътуването и по страни, 2018).

Броят на **чуждестранните туристи** в България през 2018 г. представлява 84% от общия брой на лицата, ползващи туристически услуги в страната. През 2018 г., в сравнение с предходната 2017, ръстът на общия брой чуждестранни граждани, посетили България, е 6.66% (вж. Табл. 1.).

Табл. 1. Посещения на чужденци в България по цел на пътуването³

Период/ Цел на пътуването	Брой чуждестранни посетители в България				Сравнявани периоди/ Цел на пътуването	Темп на изменение на броя			
	Общо	Почивка и екскурзия	Служебна	Други		Общо	Почивка и екскурзия	Служебна	Други
2014 г.	9 408 821	4 532 307	1 217 368	3 659 146	х	х	х	х	х
2015 г.	9 316 624	4 269 102	1 190 496	3 857 026	2015/2014	-1.0	-5.8	-2.2	5.4
2016 г.	10 604 396	5 117 472	1 421 109	4 065 815	2016/2015	13.8	19.9	19.4	5.4
2017 г.	11 596 167	5 502 515	1 561 932	4 531 720	2017/2016	9.4	7.5	9.9	11.5
2018 г.	12 368 363	5 804 576	1 727 874	4 835 913	2018/2017	6.7	5.5	10.6	6.7

Източник: (ИНФОСТАТ, Посещения на чужденци в България, 2018)

Общият брой посещения в страната през 2018 г. е 12.368 млн., като най-голямо увеличение се регистрира при тези, извършени със служебна цел (10.6%). Нарастването на посещенията с цел почивка и екскурзия е 5.5%, а на посещенията с други цели – 6.7%. Прегледът на пристиганията на чуждестранни туристи през периода 2014–2018 г. показва: запазване нивата на показателя през 2015 г. спрямо предходната 2014 г.; висок ръст през 2016 г. (13.8%); намаляващи темпове на растеж през следващите 2017 и 2018 г. (съотв. 9.4% и 6.7%).

¹ Има се предвид т. нар. „Общ принос на туризма към БВП“, включващ следните въздействия на сектора: преки (посетителския износ; вътрешните разходи за пътувания и туризъм; индивидуалните правителствени разходи; потреблението на вътрешния туризъм; разходите за бизнес пътувания и туризъм и разходите за пътувания и туризъм с цел почивка); косвени (капиталовите инвестиции; колективните правителствени разходи и реализираните ефекти по веригата на доставки); индуцирани (разходите на заетите в сферата на туризма лица) (WTTC, 2019).

² Има се предвид т. нар. „Общ принос на туризма към заетостта“, включващ преките, косвените и индуцираните въздействия на сектора (обхватът им е аналогичен на общия принос на туризма към БВП) (WTTC, 2019).

³ В графа „Други“ се имат предвид чуждестранните посещения в България (таблица 1.) и пътуванията на български граждани в чужбина (таблица 2.) с цел гостуване, транзит и други.

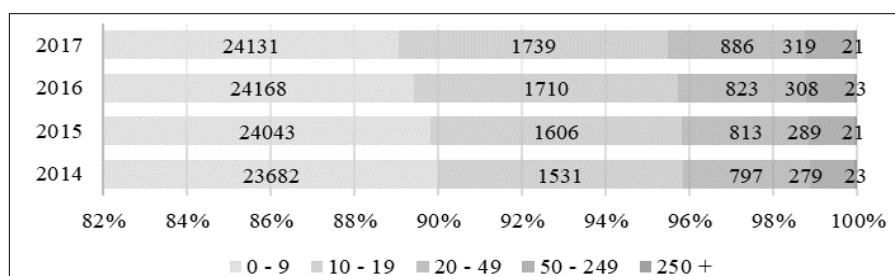
През 2018 г. **българските граждани** са реализирали общо 6.699 млн. **пътувания в чужбина** (вж. Табл. 2.). Сравнителният анализ на данните от 2014 г. насам показва ясно открояваща тенденция на нарастване на показателя от общо 2.541 млн. пътувания, което представлява увеличение от 61.1%. Ръстът е най-висок до 2017 г. вкл. (11.4% през 2015 г., 16.6% през 2016 г. и 15.5% през 2017 г.) и сравнително по-нисък през изминалата 2018 г. (7.6%). Вниманието заслужава динамиката на посещенията с ваканционна цел през 2015 и 2017 г., когато тяхното увеличение е съотв. с 19.5% и със 17.5%. През 2018 г. спрямо предходната чуждестранните пътувания на български граждани с цел почивка и екскурзия са нараснали с близо 224.4 хил. бр., или с 11.6%.

Табл. 2. Брой пътувания на български граждани в чужбина по цел на пътуването

Период/ Цел на пътуването	Брой пътувания на български граждани				Сравнявани периоди/ Цел на пътуването	Темп на изменение на броя			
	Общо	Почивка и екскурзия	Служебна	Други		Общо	Почивка и екскурзия	Служебна	Други
2014 г.	4 157 946	1 242 746	1 006 083	1 909 117	х	х	х	х	х
2015 г.	4 632 466	1 484 994	1 087 493	2 059 979	2015/2014	11.4	19.5	8.1	7.9
2016 г.	5 392 109	1 640 559	1 237 120	2 514 430	2016/2015	16.4	10.5	13.8	22.1
2017 г.	6 227 623	1 927 704	1 469 710	2 830 209	2017/2016	15.5	17.5	18.8	12.6
2018 г.	6 698 526	2 152 081	1 621 773	2 924 672	2018/2017	7.6	11.6	10.3	3.3

Източник: (ИНФОСТАТ, Пътувания на български граждани в чужбина, 2019)

Годишните данни за подсектор „Хотелиерство и ресторантьорство“ за периода 2014–2017 г.⁴ според броя на заетите лица в предприятията са представени на фиг. 1. (ИНФОСТАТ, Основни икономически показатели по структурна бизнес статистика, по сектори и по групи според броя на заетите лица, 2018).

Фиг. 1. Разпределение на заетите в подсектор „Хотелиерство и ресторантьорство“ според броя на заетите в предприятията

Прилагайки дефиницията, основана на критерия „Брой заети лица“, наблюдаваме следното: микропредприятията (0–9 души) в подсектора заемат средно около 89.6%; малките предприятия (от 10 до 49 служители) през целия анализиран период съставляват 9.2% от общия брой на организациите; средните предприятия (от 50 до 249 заети) са с относителен дял от 1.1%; големите предприятия (над 250 служители) съставляват едва 0.1%, като намаляват от 23 бр. през 2014 до 21 бр. през 2017 г.

През 2018 г. **средната годишна работна заплата** на заетите в частния сектор на хотелиерството и ресторантьорството се е повишила спрямо предходната 2017 с 14.7%, като същевременно, в сравнение с останалите икономически сектори, остава на най-ниското ниво за страната, със средна месечна заплата от 693.92 лв. Обнадеждаващ е фактът, че през 2018 г., за разлика от предходните периоди, темпът на нарастване на заплатите в подсектора надвишава този на икономиката като цяло (съотв. 14.7% и 9.4%) (НСИ, Средна годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение по икономически дейности и сектори, 2018).

В таблица 3. е представена информация за **основните икономически показатели, регистрирани в подсектор „Хотелиерство и ресторантьорство“** през периода 2014–2017 г.⁵

⁴ До настоящия момент не са публикувани данни за 2018 г.

⁵ Обхватът на сектор „Туризм“ по КИД-2008 включва подсектор „Хотелиерство и ресторантьорство“ (55, 56 по NACE 2.2), както и туроператорска, агентска и други дейности, свързани с пътувания и резервации (79 по NACE 2.2). До настоящия момент не са публикувани данни за 2018 г.

Табл. 3. Основни икономически показатели за подсектор „Хотелиерство и ресторантьорство“ 2014–2017 г.

Показатели	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.
Предприятия - бр.	26 312	26 772	27 032	27 096
Произведена продукция - хил. лв.	2 928 532	3 041 649	3 548 503	3 879 041
Оборот - хил. лв.	3 624 806	3 856 199	4 357 953	4 775 911
Добавена стойност по факторни разходи - хил. лв.	1 197 269	1 321 113	1 598 412	1 798 109
Разходи за възнаграждения - хил. лв.	678 175	707 161	789 625	889 437
Разходи за персонала - хил. лв.	797 784	831 959	926 357	1 043 405
Заети лица - бр.	136 459	137 087	142 785	148 246
Покупки на стоки и услуги - хил. лв.	2 703 588	2 720 631	3 045 980	3 170 256

Източник: (ИНФОСТАТ, Основни икономически показатели по структурна бизнес статистика, по сектори, 2018)

Анализът на данните показва: през 2017 спрямо 2014 г. предприятията в сектора са се увеличили със 784 бр. (3.0%); произведената продукция е нараснала с близо 951 000 лв. (32.5%), а оборотът – с 1151.1 млн. лв. (31.8%); сравнително най-висок относителен ръст се наблюдава по отношение на създадената добавена стойност – средногодишно нарастване от 14.6%, като през 2017 г. показателят достига ниво от 1798.1 млн. лв. (с 50.2% повече от началната 2014 г.); повишават се темповете на ръст на показателите, свързани със заплащането в сектора – от 4.3% увеличение през 2015 до 12.6% през 2017 г.; със средногодишна стойност от 2.8% расте и броят на заетите лица – от 136.5 хил. бр. през 2014 до 148.2 хил. бр. през 2017 г.; сравнително най-високо увеличение на разходите, извършени от предприятията за покупки на стоки и услуги (12.0%), се наблюдава през 2016 г., а тяхната стойност през 2017 спрямо 2014 г. е нараснала с 466.7 хил. лв.

През периода 2014–2018 г. в страната се отчита неравномерно изменение в притока на **преки чуждестранни инвестиции** (ПЧИ) в подсектор „Хотелиерство и ресторантьорство“ (вж. Табл. 4.).

Табл. 4. Препри чуждестранни инвестиции в подсектор „Хотелиерство и ресторантьорство“

Икономически дейности	2014 г.		2015 г.		2016 г.		2017 г.		2018 г.	
	поток	размер	поток	размер	поток	размер	поток	размер	поток	размер
ОБЩО ЗА СТРАНАТА (млн. евро)	347	37 445	2 399	39 981	1 003	40 788	2 314	42 564	1 744	43 036
Хотелиерство и ресторантьорство (млн. евро)	-48	625	12	638	25	678	-18	670	-14	649
Дял на "Хотелиерство и ресторантьорство" от общите ПЧИ (%)	x	1.7	0.5	1.6	2.5	1.7	x	1.6	x	1.5

Източник: (БНБ, Поток на преките чуждестранни инвестиции по икономически отрасъл. Размер на преките чуждестранни инвестиции по икономически отрасъл, 2018)

От представените данни можем да заключим, че дейностите „Хотелиерство“ и „Ресторантьорство“ през периода не са били приоритетни за инвестициите на нерезиденти в страната – едва между 0.5% (2015 г.) и 2.5% (2016 г.) от общия размер на потока на ПЧИ са насочени към тези дейности, а през останалите периоди е регистриран техният дефицит. Отрицателният поток на ПЧИ през 2014, 2017 и 2018 г. на практика означава, че повече чужди капитали в сектора са напуснали страната, отколкото са се ввели⁶. Докато общият размер на ПЧИ в страната ни нараства през всяка следваща

⁶ Преките чуждестранни инвестиции са съставени от три основни компонента: дялов капитал; реинвестираната печалба – частта от печалбата на предприятията с чуждестранно участие, която остава в България, а не се връща към чуждестранната фирма майка; друг капитал – преведените капитали в българските клонове на чуждестранни фирми, които не са под формата на дялов капитал. Данните, оповестени от БНБ и НСИ, не включват разбивка на потока на ПЧИ едновременно по видове инвестиции и по икономически отрасли, което не дава възможност да детайлизираме причините за регистрирания дефицит на ПЧИ през три от изследваните години. Според различни икономически публикации това би могло да се дължи основно на отрицателното салдо по сметка „Друг капитал“.

година, то ПЧИ в хотелиерството и ресторантьорството запазват относително постоянно ниво. Съпоставката между началната и крайната година на изследването показва нарастване на общия размер на ПЧИ с 5591 млн. евро (14.9%), а на ПЧИ в подсектор „Хотелиерство и ресторантьорство“ – с 24 млн. евро (3.8%).

В основата на съществуването и развитието на туристическия бранш е **хотелиерската дейност**, чрез която се предоставят основните услуги за задоволяване на туристическите потребности – настаняване и изхранване. Значителен дял от оборота, реализиран в хотелиерството, заемат **приходите от нощувки на туристите**. Таблица 5. съдържа информация за стойностите и динамиката на **основни показатели, касаещи дейността на туристическите обекти** в България за периода 2014–2018 г.

Табл. 5. Основни показатели за дейността на туристическите обекти в България през 2014–2018 г.

ПОКАЗАТЕЛИ		ПЕРИОДИ				
		2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.	2018 г.
Пренощували лица (бр.)		5 945 908	6 279 036	7 196 397	7 461 646	7 799 680
Приходи от нощувки (лв.)		998 344 818	1 033 528 367	1 229 073 306	1 340 897 001	1 455 702 154
Нощувки, реализирани средно от един турист (бр.)		3.6	3.4	3.5	3.5	3.4
		2.4	2.4	2.4	2.4	2.3
Средна цена (лв.)		46.01	48.30	48.80	51.47	54.23
Структура на туристите (%)	чужденци	46.95	45.62	47.06	48.99	50.13
	местни лица	53.05	54.38	52.94	51.01	49.87

Източник: (НСИ, Дейност на средствата за подслон и местата за настаняване по статистически зони, статистически райони и по области, 2019)

Основен интерес представляват следните констатирани изменения:

– през всеки от изследваните периоди приходите нарастват с различни темове, като сравнително най-съществен ръст се наблюдава през 2016 спрямо предходната 2015 г. (общо приходи – 18.9%; приходи от нощувки на чужденци – 22.5%; приходи от нощувки на местни лица – 10.4%);

– броят на пренощувалите в хотелите лица нараства средногодишно с общо 7.1% (чужденци – 8.9% и местни лица – 5.5%), като отново най-високият наблюдаван ръст на показателя (14.6%) е регистриран през 2016 г.;

– средногодишният темп на нарастване на приходите (10.0%) е по-висок от този на броя на посетителите (7.1%). Това се отнася както за общия брой туристи, така и за чужденците (съотв. 11.4% и 8.9%) и местните лица (съотв. 6.7% и 5.5%).

По-задълбоченото изследване на причините за динамиката на реализираните приходи от нощувки през изследвания период предполага използване възможностите на факторния анализ⁷, основан на следния технологичен модел:

$$Пр = \sum \frac{БТ \times Стр \times БН \times СЦ}{100}, \quad (1)$$

където:

Пр са приходите от нощувки на туристи (лв.);

БТ – брой пренощували туристи;

Стр – структура на туристите по национална принадлежност (резиденти и нерезиденти) в общия брой на пренощувалите туристи (%);

БН – брой нощувки, реализирани средно от един турист;

СЦ – средна цена на нощувка на един пренощувал турист (лв.).

Резултатите от проведения факторен анализ са представени в Таблица 6.

⁷ Целта на анализа на факторните влияния е метрифициране на факторните ефекти, влияещи върху изменението (прираст или снижение) на резултативните показатели (Mihaylov, 2012).

Табл. 6. Резултати от факторния анализ на приходите от нощувки на туристи (в лв.)⁸

Период/ факторни влияния	ΔОП (БТ)	ΔОП (Стр)	ΔОП (БН)	ΔОП (СЦ)	Съвместно влияние на факторите (=ΔОП)
2015/2014	55 933 696	-13 721 537	-62 913 409	55 884 798	35 183 549
2016/2015	150 997 481	17 143 066	22 025 871	5 378 522	195 544 939
2017/2016	45 301 901	25 179 861	-20 992 616	62 334 549	111 823 695
2018/2017	60 746 486	16 033 303	-33 674 404	71 699 768	114 805 153
2018/2014	311 256 695	40 740 478	-340 805 978	446 166 141	457 357 336

През периода 2014–2018 г. са отчетени следните **основни изменения в обема на реализираните приходи от нощувки в туристическите обекти в България:**

– **през 2015 г. резултативният показател е нараснал с близо 35.184 млн. лв.**, поради ръста в броя на туристите и по-високата средна цена на една нощувка. Действието на останалите два фактора е негативно – спадът в броя на нощувките, реализирани средно от един турист, както и промяната в структурата на туристите (съотношението между чужденци и местни лица), са понижили реализираните приходи;

– сравнително най-съществено изменение е настъпило **през 2016 г.**, когато е отчетен **ръст на приходите от близо 195.545 млн. лв.** Всички изследвани фактори са оказали благоприятно въздействие върху тяхната динамика, като ръстът в броя на туристите е факторът, повлиял в сравнително най-висока степен;

– през **двете последни години**, включени в изследването, приходите **нарастват с приблизително еднакви абсолютни стойности – 111.824 млн. лв. през 2017 и 114.805 млн. лв. през 2018 г.**, като, както и през 2015 г., повишената средна цена на една нощувка и увеличеният брой посетители са факторите със сравнително най-силно положително влияние (средното нарастване на приходите през двете години поради тези причини е съотв. 67.017 млн. лв. и 53.024 млн. лв.). Единствено средният брой нощувки оказват негативно въздействие върху изследвания резултат (съотв. с 20.993 млн. лв. и с 33.674 млн. лв.);

– **в сравнение с 2014 през 2018 г. приходите нарастват с общо 457.357 млн. лв.** Отчитат се: силно позитивно влияние на повишената средна цена на една нощувка (446.166 млн. лв.) и на ръста в броя на туристите (311.257 млн. лв.); също положително, но сравнително по-слабо въздействие на променената структура на туристите (40.740 млн. лв.); силно негативно отражение на намаления престой на посетителите (-340.806 млн. лв.).

Последните направени изследвания в областта на туризма показват, че с цел почивка и екскурзия, през **първото полугодие на 2019**, България е посетена от 2.075 млн. чуждестранни туристи – ръстът е 0.4%. Приходите от международен туризъм за периода януари–май 2019 възлизат на 854 млн. евро, като нарастването спрямо същия период на 2018 г. е с 3.3% (МТ, 2019). Същевременно по отношение на общите постъпления от нощувки на чуждестранни и местни туристи през първите шест месеца на годината е регистриран близо 0.6% спад спрямо периода януари–юни на 2018 г.: 2.5% намаление на приходите от нощувки на чужденци и 3.7% увеличение на приходите от нощувки на българи (НСИ, Дейност на средствата за подслон и местата за настаняване по статистически зони, статистически

⁸ В таблица 6. са използвани следните обозначения: *ДПр(БТ)* – изменение в обема на приходите от нощувки под влияние на фактора „брой пренощували туристи“; *ДПр(Стр)* – изменение в обема на приходите от нощувки под влияние на фактора „структура на туристите по национална принадлежност (резиденти и нерезиденти) в общия брой на пренощувалите туристи“; *ДПр(БН)* – изменение в обема на приходите от нощувки под влияние на фактора „брой нощувки, реализирани средно от един турист“; *ДПр(СЦ)* – изменение в обема на приходите от нощувки под влияние на фактора „средна цена на нощувка на един пренощувал турист“; *ДПр* – абсолютно изменение в обема на приходите от нощувки.

райони и по области, 2019). През същия период с над 4% нараства броят на пътуванията на български граждани в чужбина (както общият, така и на тези с цел почивка и екскурзия), а реализираните нощувки от българи в хотелите в страната спадат с 4.8% (ИНФОСТАТ, Пътувания на български граждани в чужбина, 2019).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Извършеният анализ на състоянието и развитието на туризма в България дава основание да бъдат направени следните **основни обобщения**:

Туризмът генерира **значителен дял от brutния вътрешен продукт и от работната заетост** в България. **Нарастващото положително салдо в платежния баланс** на страната определя България като рецептивен пазар. По отношение на **емитиращите пазари** през периода не се наблюдават съществени различия – основни туристи в страната са гражданите на Европейския съюз. През изследвания период **нараства броят на чуждестранните туристи, посетили страната**, като темповете на ръст ежегодно намаляват. Съществува ясно открояваща тенденция на **нарастване на туристическите пътувания на български граждани в чужбина**. Близко 90% от всички работещи **предприятия в сектора** попадат в категорията „микропредприятия“ – (до 9 служители), като техният относителен дял през периода постепенно спада, за сметка на увеличение дела на т.нар. „малки предприятия“ (с брой заети от 10 до 49 души). През периода е отчетено **нарастване на средната годишна работна заплата** на заетите в хотелиерството и ресторантьорството. Същевременно средното месечно заплащане в отрасъла е на най-ниско ниво в сравнение с това в останалите икономически сектори на страната. **Динамиката на основните икономически показатели**, характеризиращи развитието на подсектор „Хотелиерство и ресторантьорство“, е **изцяло позитивна** и допринася за нарастващото значение на туризма за българската икономика. През три от петте изследвани периода у нас е регистриран **отрицателен поток на преките чуждестранни инвестиции** в хотелиерството и ресторантьорството. През останалите две години инвестициите в тези дейности представляват едва между 0.5 и 2.5% от общия размер на ПЧИ в страната. **Средногодишният темп на нарастване на приходите от нощувки на туристи е по-висок от този на броя на посетителите**. Върху динамиката на тези постъпления позитивно въздействие оказват следните основни фактори: **повишаващата се средна цена на една нощувка; ръстът в броя на туристите; промяната в структурата на туристите** (повишеният дял на чужденците и намаленият дял на българите). Спадът на броя на нощувки, осъществени средно от един турист, т.е. **намаленият престой**, се отразява отрицателно върху реализираните приходи. Отчетените **през 2018 и първото полугодие на 2019 г.** резултати свидетелстват за **наличие на проблеми по отношение запазване устойчивостта на постигнатите резултати**.

Направените изводи недвусмислено доказват, че **туризмът е един от най-важните икономически сектори на страната, притежаващ реален потенциал за бъдещо развитие. Устойчивост на постигнатите резултати би трябвало да бъде търсена в следните основни посоки: запазване позициите на основните генериращи пазари; насърчаване на вътрешния туризъм; удължаване престоя на туристите; повишаване заплащането на труда в сектора**. Конкретни действия по всички посочени мерки трябва да бъдат предприети при **поддържане на постигнатото добро съотношение между цената и качеството на предлагания туристически продукт**.

REFERENCES:

1. **WEF 2019:** ‘Travel & Tourism Competitiveness Report’, viewed 18 August 2019, <<http://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018.pdf>>
2. **WTTC 2019:** ‘2019 Annual Research: Key Highlights’, viewed 18 August 2019, <<https://www.wttc.org/economic-impact/country-analysis/country-data/>>
3. **BNB 2018:** ‘Platezhen balans na Bulgaria’, viewed 18 August 2019, <<http://www.bnb.bg/Statistics/StExternalSector/StBalancePayments/StSearchStandard/index.htm>> (in Bulgarian)
4. **BNB 2018:** ‘Potok na prekite chuzhdestranni investitsii po iкономически otrasal’, ‘Razmer na prekite chuzhdesranni investitsii po iкономически otrasal’, viewed 18 August 2019, <<http://www.bnb.bg/Statistics/StExternalSector/StDirectInvestments/StDIBulgaria>> (in Bulgarian)

5. **INFOSTAT 2018:** '*Osnovni ikonomicheski pokazатели po strukturna biznes statistika, po sektori*', viewed 19 August 2019, <https://infostat.nsi.bg/infostat/pages/reports/result.jsf?x_2=250> (in Bulgarian)
6. **INFOSTAT 2018:** '*Osnovni ikonomicheski pokazатели po strukturna biznes statistika, po sektori i po grupi spored broya na zaetite litsa*', viewed 19 August 2019, <https://infostat.nsi.bg/infostat/pages/reports/result.jsf?x_2=257> (in Bulgarian)
7. **INFOSTAT 2018:** '*Poseshenia na chuzhdentsi v Bulgaria*', viewed 19 August 2019, <https://infostat.nsi.bg/infostat/pages/reports/result.jsf?x_2=203> (in Bulgarian)
8. **INFOSTAT 2019:** '*Patuvania na balgarski grazhdani v chuzhbina*', viewed 19 August 2019, <https://infostat.nsi.bg/infostat/pages/reports/query.jsf?x_2=112> (in Bulgarian)
9. **IPA 2012:** '*Dvuznachni dannii za turizma v Bulgaria*', viewed 19 August 2019, <<http://ime.bg/bg/articles/dvuznani-dannii-za-turizma-v-byulgariya/>> (in Bulgarian)
10. **Mihailov, M. Mitov, M., Koleva, R. 2012:** *Analiz na targovskia biznes*. V. Tarnovo: Faber. (in Bulgarian)
11. **MT 2019:** *Mezhdunaroden turizam – Bulgaria (yanuari-yuni 2019)*. viewed 20 August 2019, <<http://www.tourism.government.bg/bg/kategorii/statisticheski-dannii/statisticheski-dannii-2019>> (in Bulgarian)
12. **NSI 2018:** '*Poseshenia na chuzhdentsi v Bulgaria po tsel na patuvaneto i po strani*', viewed 20 August 2019, <<http://www.nsi.bg/bg/content/1967/посещения-на-чужденци-в-българия-по-цел-на-пътуването-и-по-страни>> (in Bulgarian)
13. **NSI 2018:** '*Sredna godishna zaplata na naetite litsa po трудово i sluzhebno pravootnoshenie po ikonomicheski deynosti i sektori*', viewed 20 August 2019, <<http://www.nsi.bg/bg/content/3958/национално-ниво-икономически-дейности-форма-на-собственост-пол>> (in Bulgarian)
14. **NSI 2019:** '*Deynost na sredstvata za podslon i mestata za nastanyavane po statisticheski zoni, statisticheski rayoni i po oblasti*', viewed 21 August 2019, <<http://www.nsi.bg/bg/content/1978/годишни-данни>> (in Bulgarian)

За контакти:

Галия Кушева, главен асистент, доктор
 Служебен адрес: гр. Свищов, ул. „Ем. Чакъров“ 2,
 Стопанска академия „Д. А. Ценов“,
 катедра „Контрол и анализ на стопанската дейност“
 Ел. поща: g.kusheva@uni-svishtov.bg
